

Archeologisch vooronderzoek Lovendegem – Waalken

Natasja Reyms en Anouk Van der Kelen

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba 196

Aard onderzoek: Prospectie

Vergunningsnummer: 2013/459

Naam aanvrager: Natasja Reyns

Naam site: Lovendegem-Appenvoordestraat-Waalken

Opdrachtgever: Green Corner nv, Bellevue 5, B-9050 Ledeberg en

Y&N Consulting, Mosgaverstraat 21, B-9031 Drongen

Opdrachtnemer: All-Archeo bvba, Barelveldweg 4, B-2880 BORNEM

Administratief toezicht: Stani Vandecatsye, Agentschap Onroerend Erfgoed, Gebroeders Van Eyckstraat 4,
B-9000 Gent

Rapportage: All-Archeo bvba

Determinaties: dra. Natasja Reyns

All-Archeo bvba

Barelveldweg 4

B-2880 Bornem

info@all-archeo .be

0478 36 57 07

0498 15 84 40

D/2013/12.807/59

© All-Archeo bvba, 2013

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en /of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek. De aanbevelingen dienen louter ter advisering van het bevoegde gezag, zijnde het Agentschap Onroerend Erfgoed.

Inhoudsopgave

1 INLEIDING.....	5
2 ADMINISTRatieve FICHE.....	7
3 PROJECTGEGEVENS EN AFBAKENING ONDERZOEK.....	9
3.1 Afbakening studiegebied.....	9
3.2 Aard bedreiging.....	10
3.3 Onderzoeksopdracht.....	10
4 BESCHRIJVING REFERENTIESITUATIE.....	13
4.1 Landschappelijke context.....	13
4.1.1 Topografie.....	13
4.1.2 Hydrografie.....	13
4.1.3 Bodem.....	15
4.2 Beschrijving gekende waarden.....	15
4.2.1 Historische situering Lovendegem.....	15
4.2.2 Archeologische voorkennis.....	17
5 RESULTATEN TERREINONDERZOEK.....	21
5.1 Toegepaste methoden & technieken.....	21
5.2 Bespreking sporen.....	23
6 WAARDERING, EVALUATIE VAN DE GEPLANEDE INGREEP: EFFECTEN, EN ADVIES.....	35
7 BIBLIOGRAFIE.....	37
7.1 Publicaties.....	37
7.2 Websites.....	37
8 BIJLAGEN.....	38
8.1 Lijst van afkortingen.....	38
8.2 Glossarium.....	38
8.3 Archeologische periodes.....	38
8.4 Plannen en tekeningen.....	38
8.5 Harrismatrix.....	39
8.6 Vondstenlijst.....	40
8.7 Sporenlijst.....	40
8.8 CD-rom.....	42

1 Inleiding

Naar aanleiding van de plannen voor de realisatie van een verkaveling aan de Waalken in Lovendegem, en het potentieel voor het aantreffen van archeologische resten op het terrein, werd een vooronderzoek opgelegd door het Agentschap Onroerend Erfgoed in functie van enkele vraagstellingen.

Deze opdracht werd op 27 augustus 2013 aan All-Archeo bvba toegewezen. Het terreinwerk werd uitgevoerd op 29 en 30 oktober 2013, onder leiding van Natasja Reyns en met medewerking van Anouk Van der Kelen en Jordi Bruggeman.

De bedoeling van het onderzoek was om binnen het plangebied archeologisch erfgoed te karteren en het eventueel aanwezige archeologisch erfgoed te lokaliseren, te interpreteren en te waarderen. Op die manier kan advies uitgebracht worden over eventuele vervolgstappen met betrekking tot het archeologisch vrijgeven van het plangebied en het definiëren van eventuele sites die verder onderzocht dienen te worden.

De eindbeslissing over het vrijgeven van de gronden en/of archeologisch vervolgonderzoek ligt bij Agentschap Onroerend Erfgoed.

2 Administratieve fiche

Administratieve gegevens	
<i>Naam van de opdrachtgever</i>	Green Corner nv en Y&N Consulting
<i>Naam van de uitvoerder</i>	All-Archeo bvba
<i>Naam van de vergunninghouder</i>	Natasja Reyms
<i>Beheer en plaats van de geregistreerde data en opgravingsdocumentatie</i>	Wordt overgedragen aan de eigenaar van het terrein
<i>Beheer en de plaats van de vondsten en stalen</i>	Wordt overgedragen aan de eigenaar van het terrein
<i>Projectcode</i>	2013/459
<i>Vindplaatsnaam</i>	Lovendegem – Waalken
<i>Locatie met vermelding van provincie, gemeente, deelgemeente, plaats, toponiem en minimaal 4 xy-Lambertcoördinaten</i>	Zie 3.1 Afbakening studiegebied
<i>Kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer(s)</i>	Lovendegem, afdeling 2, sectie B, percelen 1327l, 1329f, 1331/02, 1331d, 1331e, 1335p en partims 1329e, 1327m, 1327k
<i>Kaart van het onderzoeksgebied op basis van de topografische kaart op schaal 1:10000</i>	Zie 4.1.1 Topografie
<i>Begin- en einddatum uitvoering onderzoek</i>	29/10/13 – 30/10/2013
Omschrijving van de onderzoeksopdracht	
<i>Verwijzing naar de bijzondere voorwaarden, die zijn opgenomen in de vergunning</i>	Bijzondere voorwaarden bij de vergunning voor een archeologische prospectie met ingreep in de bodem: Lovendegem-Appenvoordestraat-Waalken
<i>Omschrijving van de archeologische verwachtingen</i>	Zie 4.2.2 Archeologische voorkennis
<i>Wetenschappelijke vraagstelling met betrekking tot het onderzoeksgebied</i>	Zie 3.3 Onderzoeksopdracht
<i>Doelen en wensen van de natuurlijke persoon of rechtspersoon die door zijn actie of acties de ingreep van de bodem veroorzaakt of noodzakelijk maakt</i>	Zie 3.2 Aard bedreiging
<i>Eventuele randvoorwaarden</i>	Niet van toepassing
Eventuele raadpleging van specialisten	
<i>Omschrijving van de inbreng van specialisten als hun advies werd ingewonnen bij substantiële staalname voor specialistisch onderzoek</i>	Niet van toepassing
<i>Omschrijving van de inbreng van specialisten als zij betrokken worden bij de conservatie</i>	Niet van toepassing
<i>Omschrijving van de algemene wetenschappelijke adviezen door personen die buiten het project stonden</i>	Liesbeth Messiaen, KLAD

3 Projectgegevens en afbakening onderzoek

3.1 Afbakening studiegebied

Het projectgebied is gelegen in de provincie Oost Vlaanderen, gemeente Lovendegem (Fig. 1), Appenvoordestraat-Waalken, percelen 1327l, 1329f, 1331/02, 1331d, 1331e, 1335p en partims 1329e, 1327m, 1327k (kadaster afdeling 2, sectie B). Het projectgebied is ca. 8000 m² groot en is volgens het gewestplan gelegen in woongebied (0100).

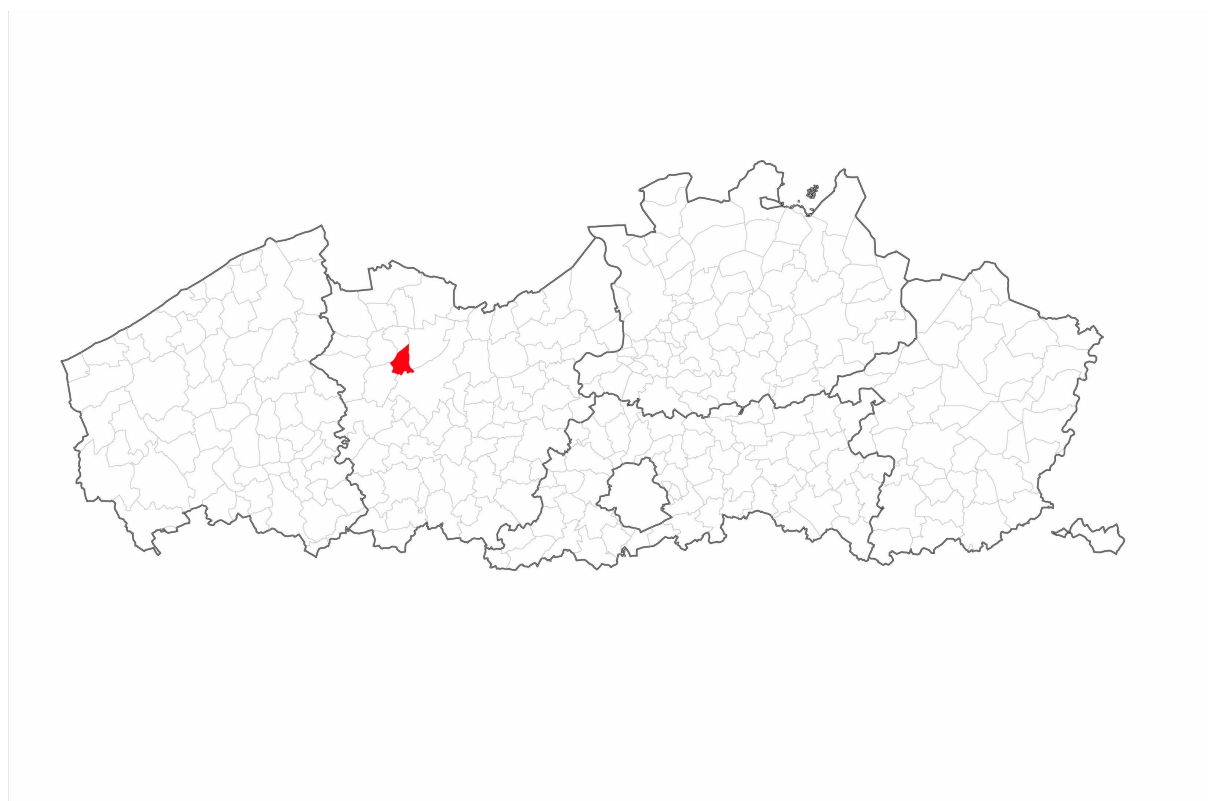

Fig. 1: Situeringssplan

- Administratieve gegevens met betrekking tot de locatie van het onderzoek:
 - Provincie: Oost-Vlaanderen
 - Locatie: Lovendegem
 - Plaats: Appenvoordestraat-Waalken
 - x/y Lambert 72-coördinaten:
 - 97379; 198477
 - 97413; 198405
 - 97460; 198507
 - 97482; 198441

Fig. 2: Kleurenorthofoto met een situering van het onderzoeksgebied (maps.google.nl)

Het projectgebied (Fig. 2) wordt begrensd door de Appensvoordestraat in het noorden en door Waalken in het westen. Ten zuiden bevindt zich de Koning Leopoldstraat en Lovaart.

3.2 Aard bedreiging

Op het terrein zal een verkaveling gerealiseerd worden, van 7 loten. Dit impliceert een grondige verstoring van het aanwezige bodemarchief.

3.3 Onderzoeksopdracht

De bedoeling van het onderzoek is het vaststellen van de eventuele aanwezige archeologische waarden en deze in relatie tot hun context te interpreteren en zo correct mogelijk te waarderen om de gevolgen van de geplande bedreiging te kunnen inschatten.

Een aantal vragen diende in het bijzonder beantwoord te worden en met specifieke elementen diende rekening gehouden te worden:

- zijn er sporen aanwezig?
- zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
- in hoeverre is de bodemopbouw intact?
- wat is de implicatie voor de bewaringstoestand van de sporen?
- maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
- behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
- kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van de occupatie?
- zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettings,...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
- zijn er indicaties voor aanwezigheid van funeraire contexten?
- kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologische vindplaatsen?

- welke zone komt in aanmerking voor een eventueel vervolgonderzoek? Wat is de verwachte spoordensiteit?
- welke onderzoeksvragen en aandachtspunten kunnen geformuleerd worden in functie van een eventueel vervolgonderzoek?

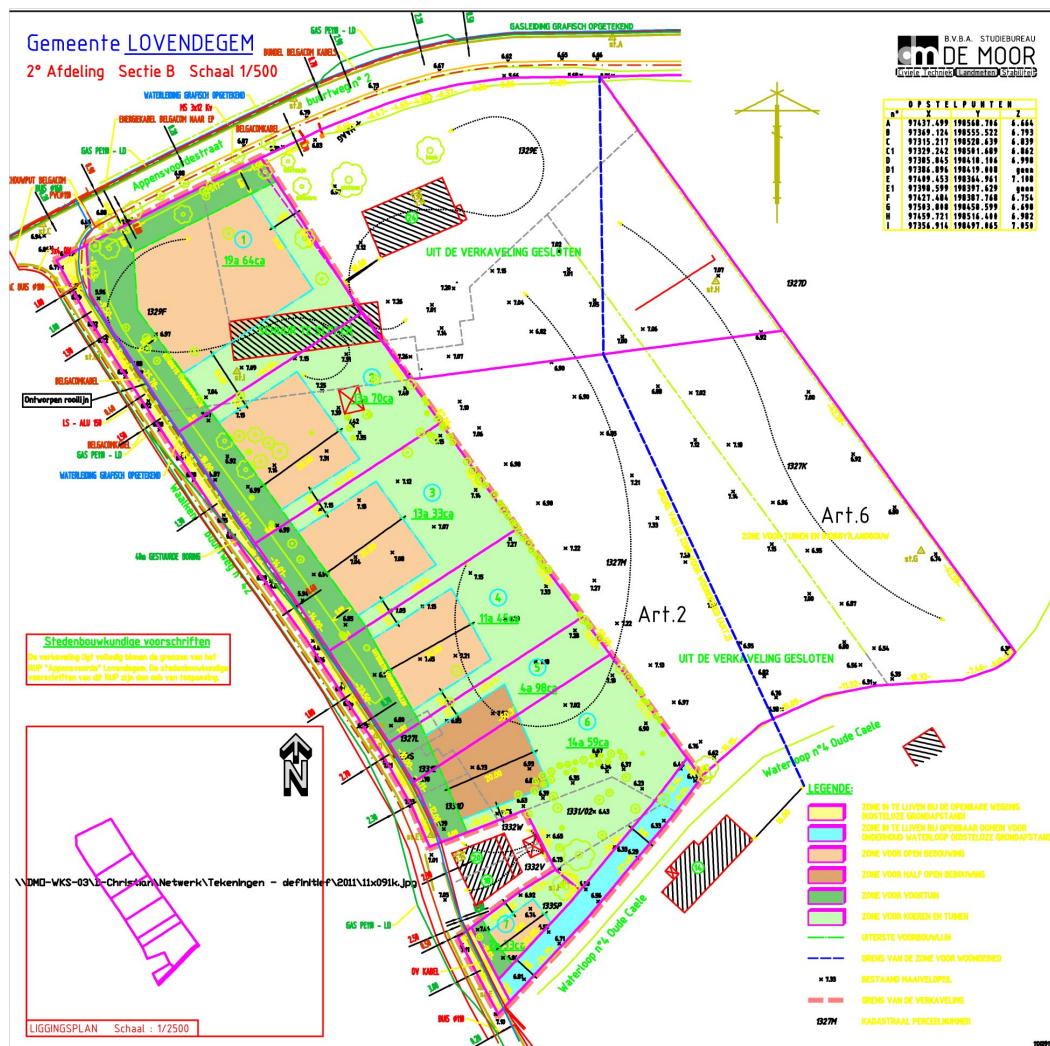

Fig. 3: Ontwerpplan

4 Beschrijving referentiesituatie

4.1 Landschappelijke context

4.1.1 Topografie

Op de topografische kaart is het gebied gelegen op een hoogte van ongeveer 6m TAW (Fig. 4). Er zijn weinig hoogteverschillen op het terrein zelf waar te nemen. Tussen Waalken en het onderzoeksterrein bevindt zich een diepe gracht, waar het terrein licht naar afhelt. Ook het zuidoosten van het terrein helt af en was natter, omdat oppervlaktewater zich hier verzamelde.

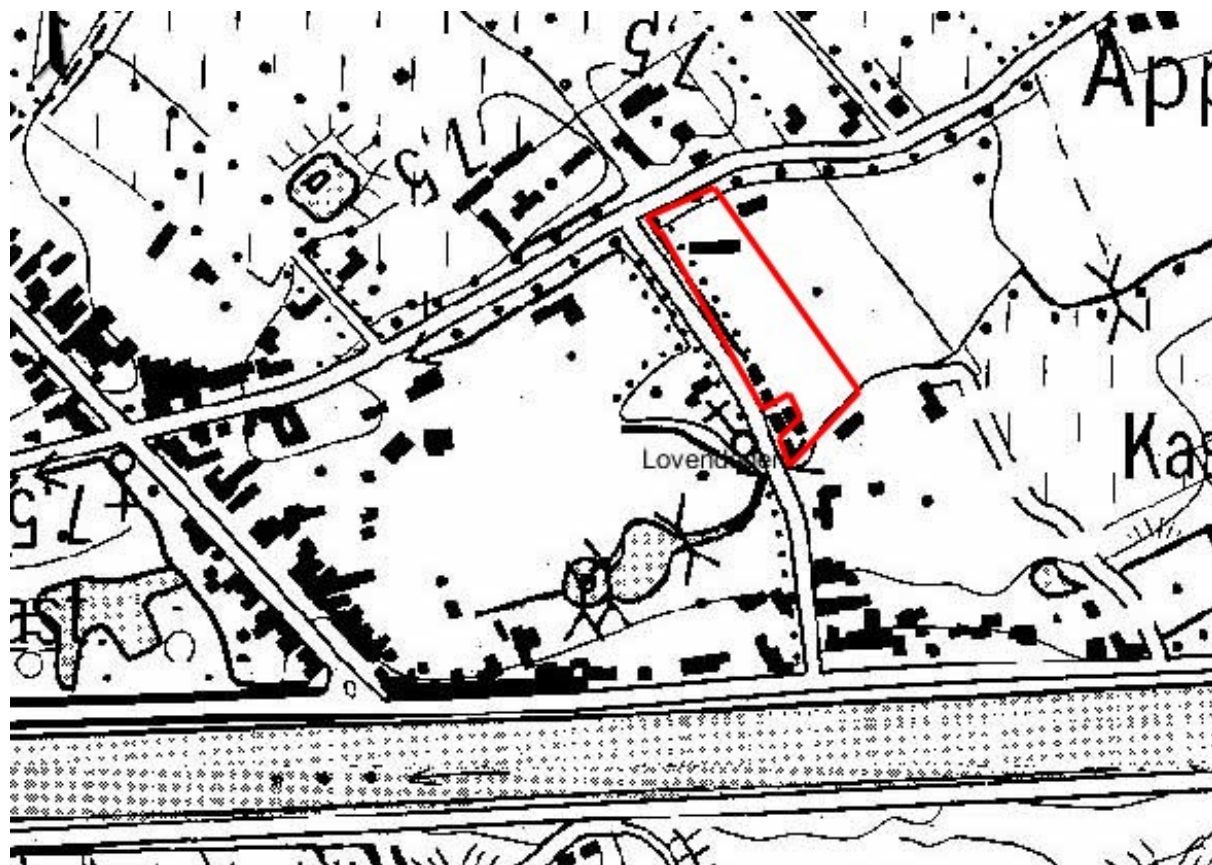

Fig. 4: Topo grafie (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/dhm>)

4.1.2 Hydrografie

Het gebied is op hydrografisch vlak gelegen binnen het bekken van de Gentse kanalen. Het wordt gevormd door een samensmelting van een aantal kanalen met hun respectieve afwateringsgebieden. Het bekken onderscheidt zich zo in vorm van meer klassieke bekkens die eerder de natuurlijke grenzen van een afstroomgebied van een rivier volgen. Het onderzoeksterrein bevindt zich bovendien in de subhydrografische zone van de Brugse polders. Ten zuiden van het onderzoeksgebied loopt de Lovaart, die in het westen overgaat in het kanaal Gent-Oostende.

Fig. 5: Vlaamse hydrografische atlas (<http://geo-vlaanderen.agiv.be/geo-vlaanderen/vha>)

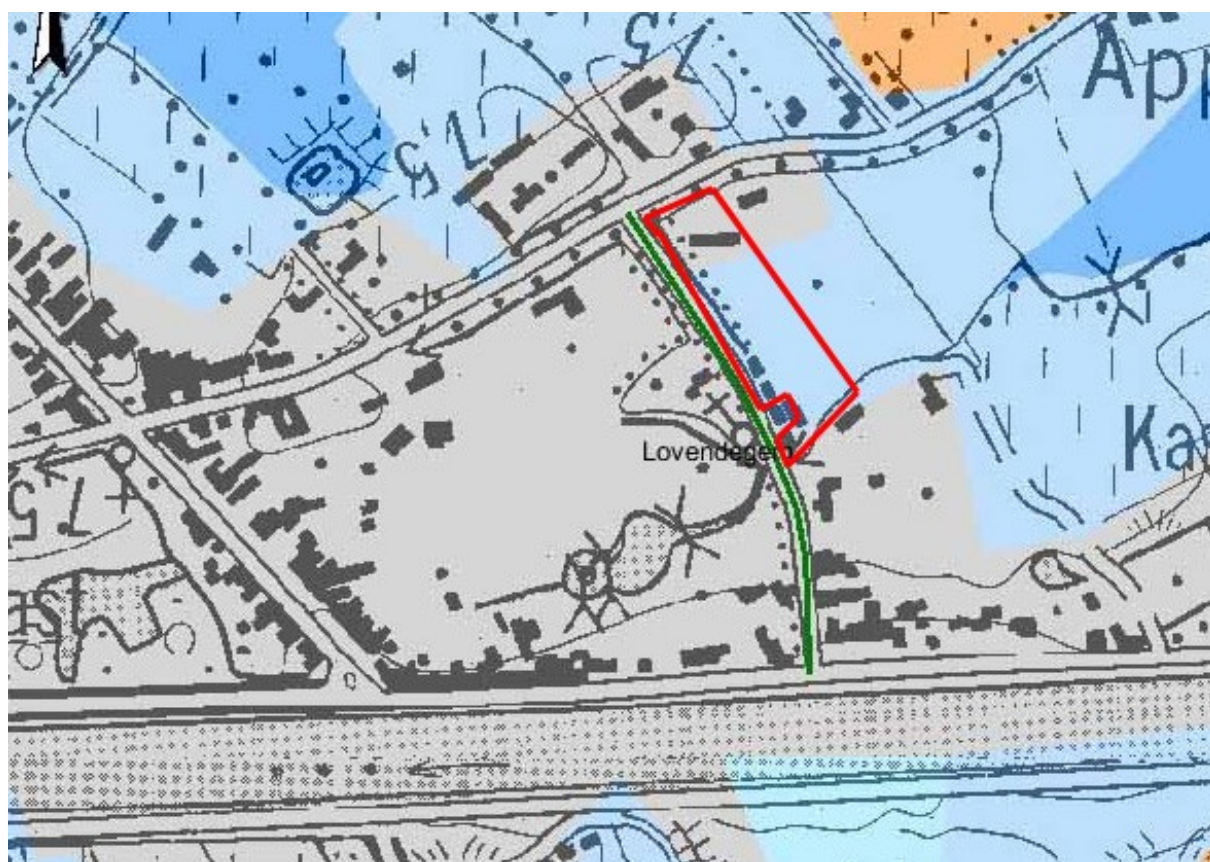

Fig. 6: Bodemkaart (<http://www.agiv.be>)

4.1.3 Bodem

De geologische ondergrond van het terrein bestaat uit het Lid van Vlierzele (GeVI), en wordt gekenmerkt door groen tot grijsgroen fijn zand dat soms kleihoudend is. Plaatselijk kunnen dunne zandsteenbankjes voorkomen en kan het zand glauconiet en glimmerhoudend zijn.¹

Het projectgebied is gelegen in de zandstreek, gekenmerkt door de bodemseries Zcc(h) of matig droge zandgronden met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont. Ten westen van het onderzoeksterrein bevinden zich volgens de bodemkaart kunstmatige gronden (OT), in het noorden wordt de grens gevormd door bebouwde zone (BO). In het noordoosten bestaat de bodem uit een droge zandgrond met een sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont (Zcc(h)). In het zuidoosten bestaat de bodem uit een matig droge zandbodem met verbrokkelde ijzer en/of humus B horizont (Zch).

Tijdens het terreinonderzoek konden de zandige eigenschappen van de bodem duidelijk vastgesteld worden. Ook de nattere eigenschappen van de bodem in het zuidoosten van het terrein, ten opzichte van de rest van het terrein, konden bevestigd worden. De bodem bestaat uit een A-horizont (teelaarde), gevolgd door een oudere A2-horizont, die vooral in het noorden van het terrein dikker en duidelijk te onderscheiden is. Deze is op zijn beurt gelegen op de C-horizont.

Fig. 7: WP2PR1

Fig. 8: WP3PR1

Het archeologisch niveau bevond zich ca. 50 cm onder het maaiveld, op een hoogte van 5,75 tot 6,55 m TAW.

4.2 Beschrijving gekende waarden

4.2.1 Historische situering Lovendegem

De naam Lovendegem wordt het eerst vermeld in de 12de eeuw en zou een samentrekking zijn van de familienaam “Lubantos”, die zich later Luvand noemden en van gem, dat heem betekend. Het zou om een Frankische nederzittingsnaam gaan. De feodale structuur van de gemeente toont drie hoofdheerlijkheden. De heerlijkheid van Lovendegem, later de baronie van Lovendegem, was te situeren in het centrum van de gemeente met kasteel en kerk. In 1462 werd de heerlijkheid geconfisqueerd door de hertog van Bourgondië en bij het grafelijk domein gevoegd. Tussen 1550-52 werd de heerlijkheid door Keizer Karel verkocht aan ridder Joos Triest. Vanaf 1700 aan Gillis Dons, heer van Scheldewindeke. In 1716 werd Lovendegem tot baronie verheven.²

1 <http://dov.vlaanderen.be>

2 <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/21331>

Fig. 9: Kabinetkaart van de Oostenrijkse Nederlanden (<http://www.ngi.be>)

Fig. 10: Atlas der Buurtwegen (<http://www.gisoost.be/atlasbw/>)

Op de kabinetkaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is het Kanaal van Gent naar Oostende al duidelijk zichtbaar (Fig. 9). Op de

Atlas der Buurtwegen (1841) is duidelijk het toponiem Appensvoorde aangegeven, evenals een waterloop: de “Oude Caele”. Er was beperkte bebouwing aanwezig (Fig. 10).

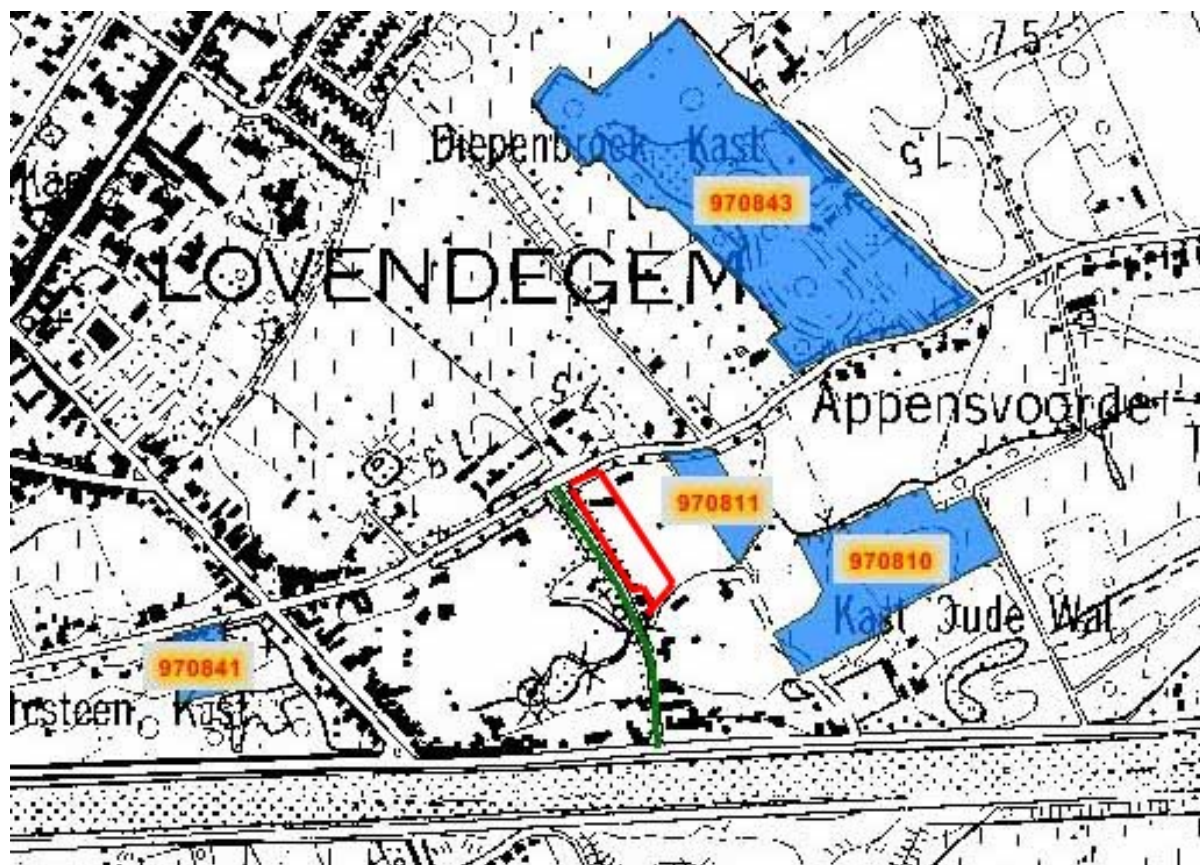

Fig. 11: Overzichtskartaal CAI (<http://www.agio.be>)

4.2.2 Archeologische voorkennis

Nabij bij het projectgebied zijn volgens de Centrale Archeologische Inventaris (Fig. 11) verschillende archeologische waarden aanwezig.

Ten oosten van het onderzoeksgebied bevinden zich:

- CAI 970811, Appensvoordestraat. Op deze locatie is, bij een veldprospectie uitgevoerd tussen 1987 en 1988, een concentratie aardewerk aangetroffen. Deze wordt geplaatst in de Romeinse periode, vroege middeleeuwen en volle middeleeuwen.³
- CAI 970810, Oude wal. Bij een archeologische prospectie in 1987 is hier een concentratie lithisch materiaal aangetroffen. Het gaat om twee afslagen, twee microklingen en één kling, die niet nader zijn gedateerd, maar ook een fragment van een gepolijste bijl uit het Mesolithicum.⁴
- CAI 970841, Laresteen. Het betreft de restanten van een 16de-eeuws lusthof. Tussen 1850 en 1851 is dit lusthof herbouwd in neogotische stijl.⁵

Ten westen van het onderzoeksgebied bevindt zich:

- CAI 970843, Kasteel Diepenbroek. Dit versterkt laatmiddeleeuws kasteel in de wijk Appensvoorde, bestond uit een lusthof en twee pachthoeves. Op de locatie van het

³ Parmentier 1988/1989

⁴ Parmentier 1988/1989

⁵ Parmentier 1988/1989

kasteel bevindt zich momenteel een bouw uit 1804. Het kasteel was gelegen aan één van de oudste verbindingswegen tussen de steden Gent en Brugge.⁶

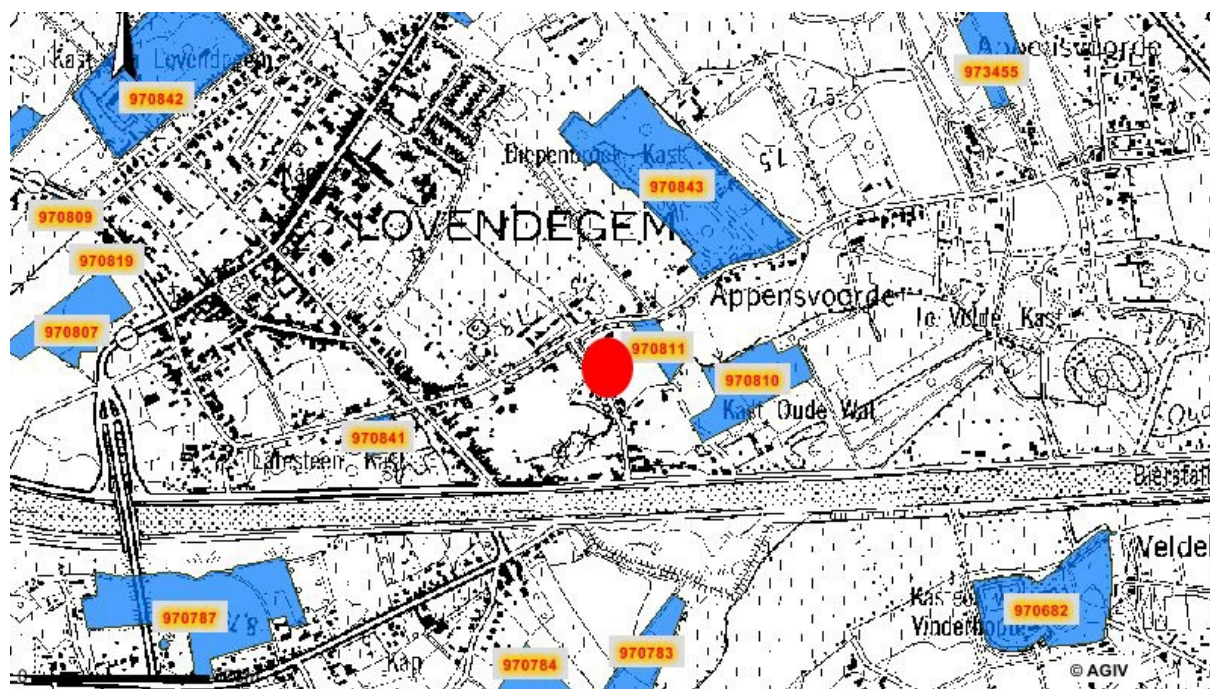

Fig. 12: Overzichtskartaal CAI - ruimere regio (<http://www.agiv.be>)

In de ruimere regio zijn ook volgende archeologische waarden gekend:

Ten noorden

- CAI 970818: 18de-eeuwse windmolen.

Ten noordoosten

- CAI 973455: Grafveld Beiaard. Losse vondst van lithisch materiaal uit het epipaleolithicum of mesolithicum. Cropmarks, vermoedelijk uit de vroege of midden-bronstijd. Oude depressie of gracht uit de volle of late middeleeuwen.

Ten zuidoosten

- CAI 970682: Kasteel van de heren van Vlinderhoute. Site met walgracht uit de volle middeleeuwen. De oudste vermelding dateert van 1179. In 1544 werd het oude kasteel afgebroken. Daarna werd een nieuw kasteel gebouwd, dat in 1830 deels afgebroken werd na een brand.

Ten zuiden

- CAI 970783: Oostakkers. Vondstenconcentratie lithisch materiaal.
- CAI 970784: Grafveld Brouwerijstraat. Losse vondst lithisch materiaal uit het epipaleolithicum tot mesolithicum en het midden-neolithicum. Grafheuvel en lijnelementen gezien aan de hand van luchtfotografie.

Ten zuidwesten

- CAI 970787: Blommekens. Vondst van lithisch materiaal van het epipaleolithicum tot de midden-bronstijd, aardewerk uit de ijzertijd of Romeinse tijd en aardewerk uit de late middeleeuwen.

Ten westen

- CAI 970807: Vellare. Losse vondst van lithisch materiaal, aardewerk uit de ijzertijd of Romeinse tijd en aardewerk uit de volle middeleeuwen.
- CAI 970819: Vellaremolens. Stenen korenwindmolen uit de 18de eeuw.
- CAI 970809: Vellare. Vondst van aardewerk uit de late middeleeuwen.

⁶ Parmentier 1988/1989

Ten noordwesten

- CAI 970842: Kasteel van Lovendegem. Versterkt kasteel uit de late middeleeuwen. De oudste vermelding dateert van 1383 en werd in 1452 deels verwoest. In 1641 werd het kasteel vergroot door het bouwen van een noordervleugel met kapel. Tot dan bestond het enkel uit een toren en enkele stenen huizen, omgeven door een gracht die verbonden was met het kanaal van Gent naar Brugge.
- CAI 970813: Vellare. Vondstenconcentratie van aardewerk uit de late middeleeuwen.

In de zomer van 2013 werd ook nog een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd aan de Verkortingsweg in Lovendegem. Hier werden in hoofdzaak recente sporen aangetroffen, waaronder moestuinbedden de voornaamste sporen zijn. Een belangrijk spoor is een waterput, die op basis van het aangetroffen aardewerk kon geplaatst worden in de ijzertijd.⁷

De gekende waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied wijzen op een potentieel voor de aanwezigheid van resten uit de middeleeuwen, voornamelijk betrekking hebbend op bewoningssporen. De kans op de aanwezigheid van resten uit de steentijd is eveneens reëel, hoewel de geregistreerde bodemopbouw nergens de resten toonde van een (bewaarde) podzol.

⁷ Vanoverbeke *et al.* in voorbereiding

5 Resultaten terreinonderzoek

5.1 Toegepaste methoden & technieken

De totale af te graven oppervlakte bedroeg 12,5 % van het te prospecteren terrein, respectievelijk 10 % door middel van proefsleuven en 2,5 % door middel van kijkvensters en/of dwarsleuven. De bovengrond werd verwijderd tot op het archeologisch leesbare niveau, bepaald door de leidinggevende archeoloog.

Tijdens het onderzoek werd de methode van continue sleuven gebruikt:

- parallelle proefsleuven ononderbroken over het volledige terrein;
- de afstand tussen de proefsleuven bedroeg niet meer dan 15 m (van middenpunt tot middenpunt);
- de minimale breedte van een sleuf was 2 m.

Alle sporen, werkputten en minstens één representatief bodemprofiel per werkput werden fotografisch vastgelegd. De profielen werden zo gekozen dat een overzicht verkregen werd van de bodemopbouw van het volledige onderzoeksgebied. Daarnaast werden alle hoofdmeetpunten, proefsleuven, vlakken, profielen, sporen en aanlegvondsten topografisch ingemeten.

Het projectgebied omvat een oppervlakte van circa 0,9 ha (9100 m²). Het onderzoek geeft volgende getallen als resultaat:

- Onderzoekbare zone: 8830 m²
 - Te onderzoeken zone door middel van proefsleuven = 10 % of 883 m²
 - Te onderzoeken zone door middel van kijkvensters en dwarsleuven = 2,5 % of 221 m²
- Onderzochte oppervlakte:
 - Aantal aangelegde werkputten: 4 = 1155 m²
 - Aantal aangelegde kijkvensters en dwarsleuven: 3 = 379 m²

Door Onroerend Erfgoed en de KLAD werd tijdens een terreinbezoek gevraagd bijkomend een gracht te volgen en ter hoogte van het reeds aangelegde kijkvenster tussen werkputten 2 en 3, de werkput 3 naar de andere zijde toe nog te verbreden. Dit gebeurde met als doel de resultaten van het terreinonderzoek verder te verduidelijken, zodat een correct advies kan gegeven worden.

De niet onderzoekbare zone met een oppervlakte van 270 m² omvat een zone waar zich een bakstenen schuur bevond. Deze was op het moment van het onderzoek afgebroken, maar het puin was nog niet voldoende geruimd om de voorziene proefsleuven door te kunnen trekken. Bovendien bevond zich in het noordoosten van het terrein nog heel wat machines en bouwmaterialen, waardoor het niet mogelijk was op een veilige manier in deze zone een sleuf aan te leggen.

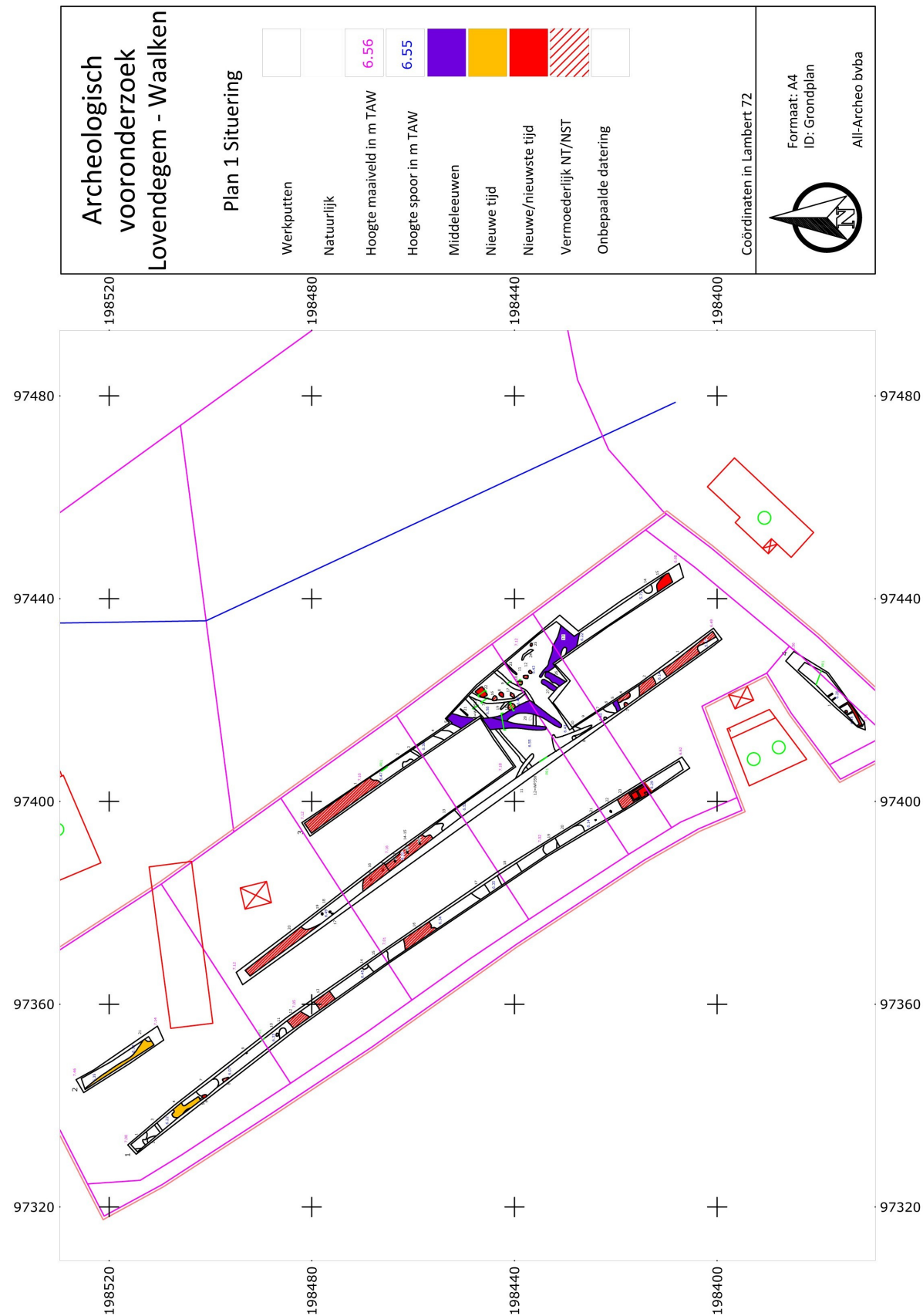

Fig. 13: Situeringplan

5.2 Bespreking sporen

Op het onderzoeksterrein werd een zeer hoge concentratie sporen aangetroffen, verspreid over het volledige terrein.

Greppels

De sporen omvatten in hoofdzaak greppels en kuilen. De greppels hebben een homogene donkerbruine tot donkergrijze vulling en doorgaans een noordoost-zuidwest oriëntatie, parallel aan de Appensvoordestraat.

Fig. 14: WP3S6 (rechts)

Fig. 15: WP3S9 (links)

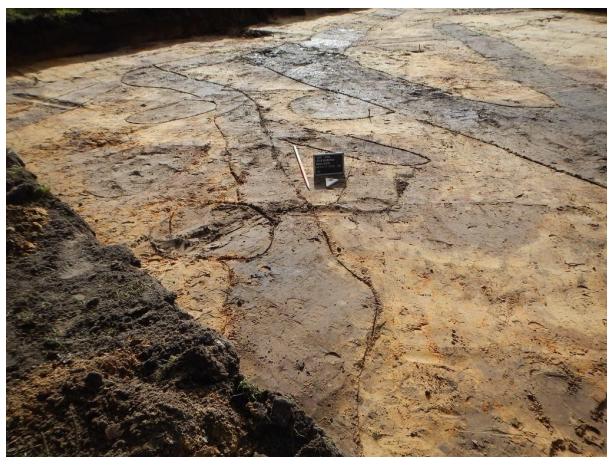

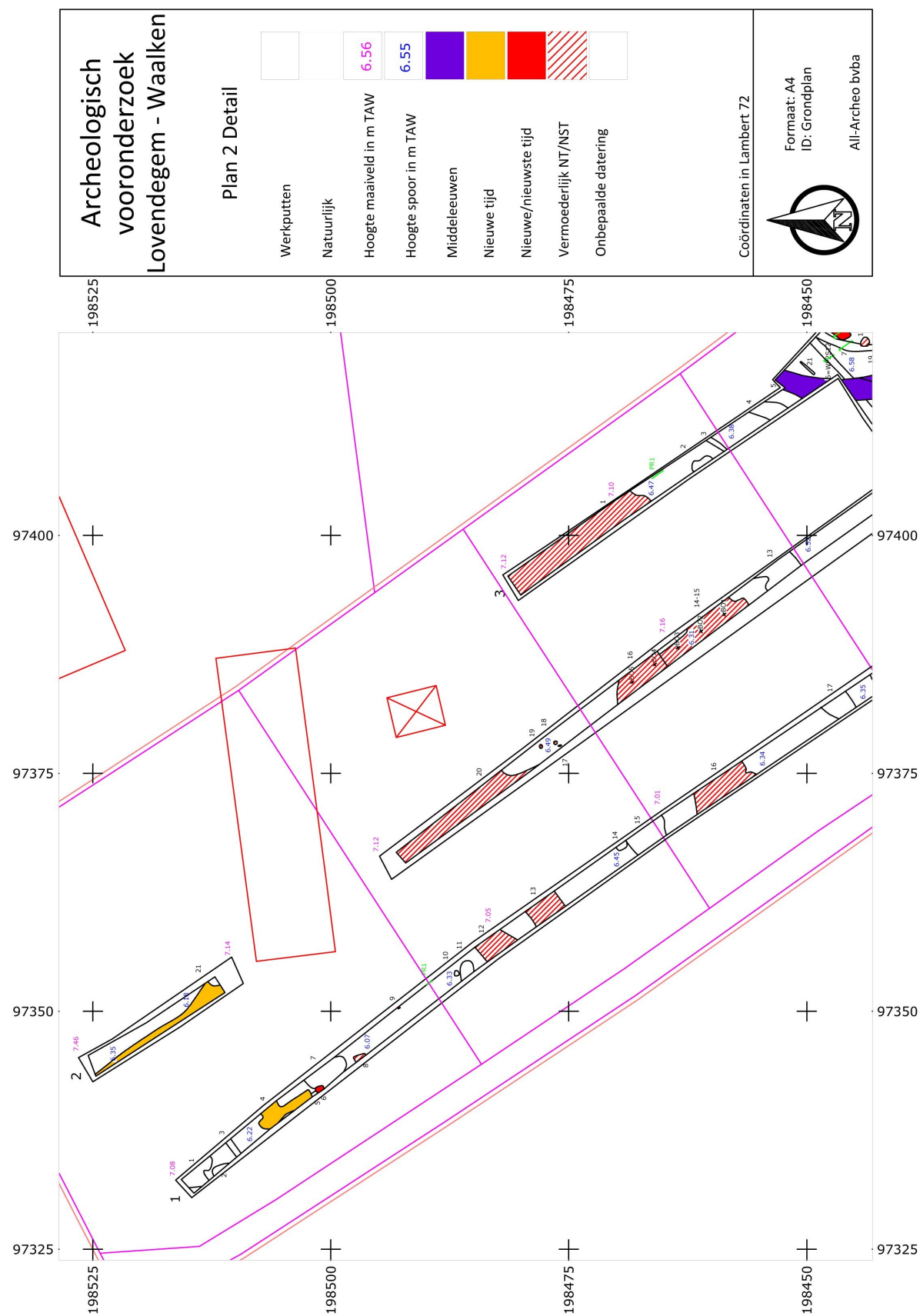
Fig. 17: WP3S7 (centraal)

Fig. 16: WP1S16

Greppels uit de nieuwe en nieuwste tijd

Centraal op het terrein werd de aanwezigheid van een brede gracht vastgesteld (WP1S16, WP2S14-16, WP3S1), die over het terrein loopt met een noordoost-zuidwest oriëntatie. Op basis van een boring werd vastgesteld dat een deel van de onderste vulling van de gracht zich onder de grondwatertafel bevindt. Omwille van veiligheid werd geadviseerd voor een uitgebreider booronderzoek (zie bijlage) om het verloop van de gracht in kaart te brengen, eerder dan een doorsnede van de gracht te maken. De gracht kende een maximale bewaarde diepte van 90 cm onder het aangelegde vlak. Een plot van de resultaten op de Atlas der Buurtwegen kan helaas geen verdere duidelijkheid verschaffen over de functie van de gracht, bijvoorbeeld als perceelsgrens.

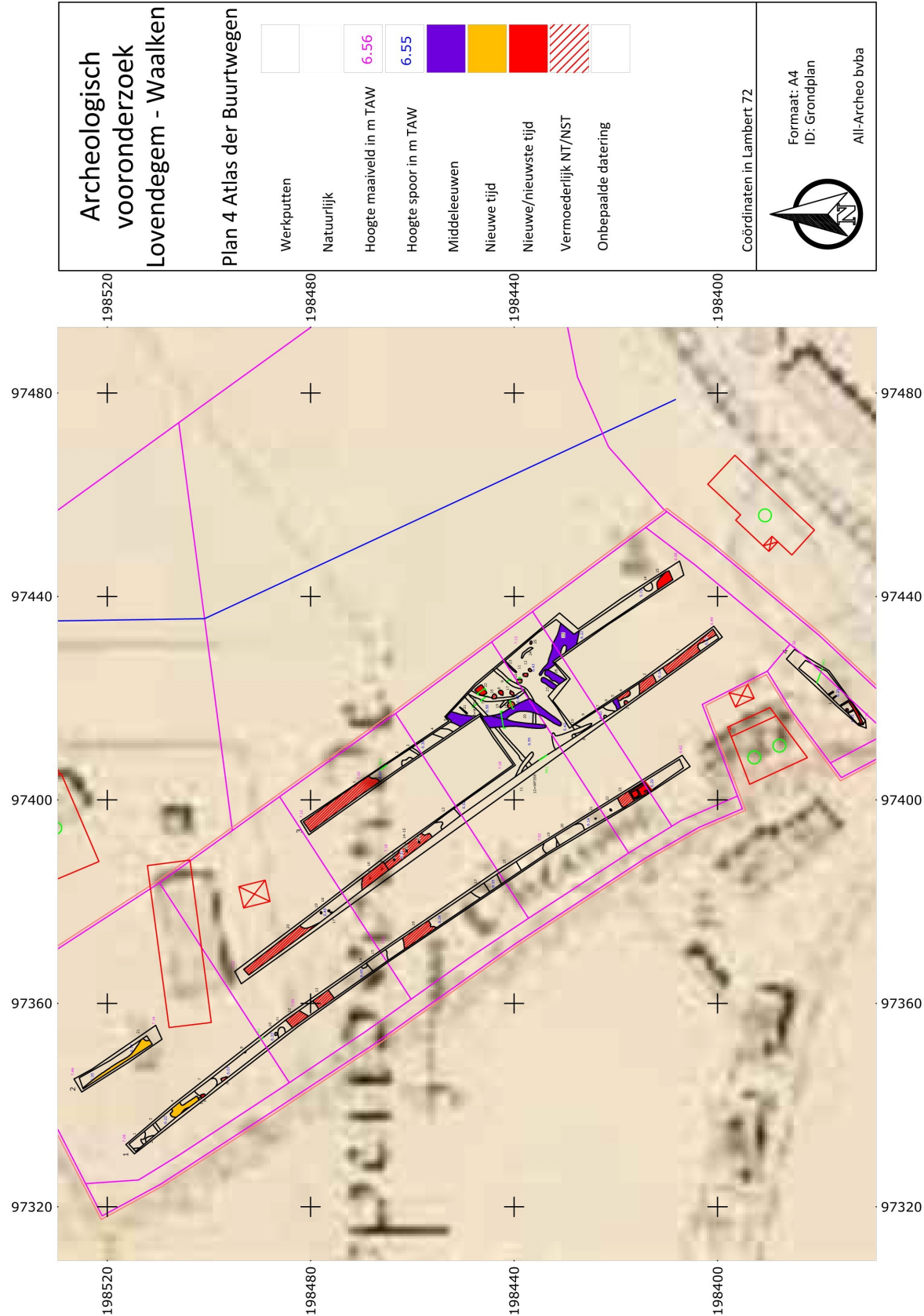

Fig. 19: Plot van de sleuven op de Atlas der Buurtwegen

WP2S21 is een greppel met een homogene bruingrijze vulling en een noordwest-zuidoost oriëntatie. De vondsten omvatten een wandfragment gedraaid grijs aardewerk, een wandfragment rood geglazuurd aardewerk dat verbrand is en een oorfragment rood geglazuurd aardewerk van een kan of kruik. De vondsten wijzen op een datering in de nieuwe tijd. Het is onduidelijk hoe de greppel geïnterpreteerd mag worden.

Fig. 20: Vondsten van WP2S21

Fig. 21: Vondsten WP3S26

Middeleeuwse greppels

In werkput 3 bevonden zich enkele greppels met een afwijkende oriëntatie. Bovendien bevatten ze middeleeuws materiaal. Daarom werd hier tussen werkputten 2 en 3 een kijkvenster aangelegd. Dit toonde aan dat greppels WP3S5 en WP3S13 een gebogen verloop kennen, met een eerder noord-zuid oriëntatie. WP3S5 buigt hierna nog af naar het westen en markeert vermoedelijk de toegang tot een erf, mogelijk van een omwalde site, dat zich grotendeels uitstrekt op het perceel dat grenst aan de oostelijke zijde van het onderzoeksgebied.

Fig. 22: WP3S4-5

Fig. 23: Doorsnede van WP3S4-5, de westelijke vertakking oversnijdt de oostelijke

Vondsten uit WP3S5 omvatten drie wandfragmenten gedraaid grijs aardewerk. Uit WP3S13 zijn een wandfragment handgevormd grijs aardewerk dat nagedraaid is, een wandfragment gedraaid grijs aardewerk en een wandfragment rood geglazuurd aardewerk afkomstig. De vondsten wijzen op een datering in de volle tot late middeleeuwen.

Door Onroerend Erfgoed en de KLAD werd tijdens een terreinbezoek gevraagd bijkomend een gracht te volgen en ter hoogte van het reeds aangelegde kijkvenster tussen werkputten 2 en 3, de

werkput 3 naar de andere zijde toe nog te verbreden. Dit gebeurde met als doel de resultaten van het terreinonderzoek verder te verduidelijken en een beter ruimtelijk inzicht te verschaffen, zodat een correct advies kan gegeven worden. Dit toonde aan dat de voorafgaand geopperde stelling van de aanwezigheid van een erf, dat zich verder uitstrekte ten oosten van het onderzoeksgebied, aangehouden kan worden. WP3S13, de zuidelijke van de twee hierboven aangehaalde greppels, bleek te eindigen aan de vermoedelijk toegang. Parallel aan het afgebogen deel van WP3S5 werden aansluitend op WP3S13 twee korte greppeltjes vastgesteld: WP3S26 en WP3S27. Ze lijken de hypothese van een toegang te bevestigen. In WP3S26 werden zes wandfragmenten gedraaid grijs aardewerk aangetroffen en in WP3S27 werd ook nog een wandfragment gedraaid grijs aardewerk gevonden.

Fig. 24: WP3S13, S26-27

Fig. 25: WP2S5

Er werd aangetoond dat zich binnen het onderzoeksgebied geen structuur bevindt, zoals een gebouwplattegrond, die gerelateerd kan worden aan het middeleeuwse erf. Binnen dit middeleeuwse erf werd nog slechts één spoor aangetroffen, dat op basis van vondstmateriaal in de middeleeuwen te plaatsen is. Het betreft WP3S23, een homogeen donkergrijs greppeltje. De vulling bevatte een wandfragment gedraaid grijs aardewerk.

De sporen met middeleeuwse vondsten concentreren zich centraal in het oosten van het terrein. Een laatste spoor dat middeleeuwse vondsten opleverde, is WP2S5, opnieuw een greppel. Deze heeft een donkere zwartgele gevlekte vulling en heeft een noordoost-zuidwest oriëntatie. Het spoor komt echter niet terug in de beide flankerende werkputten. Vondsten omvatten twee randfragmenten en tien wandfragmenten gedraaid grijs aardewerk. De scherven vertonen een roetaanslag en zijn afkomstig van een kookpot (type L37), te dateren van het tweede kwart van de 12de tot het derde kwart van de 13de eeuw.⁸ Hiermee is het spoor te dateren op de overgang van de volle tot de late middeleeuwen.

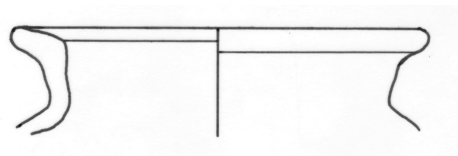

Fig. 27: Vondst WP2S5

Fig. 26: Vondsten WP2S5

8 De Groote 2008

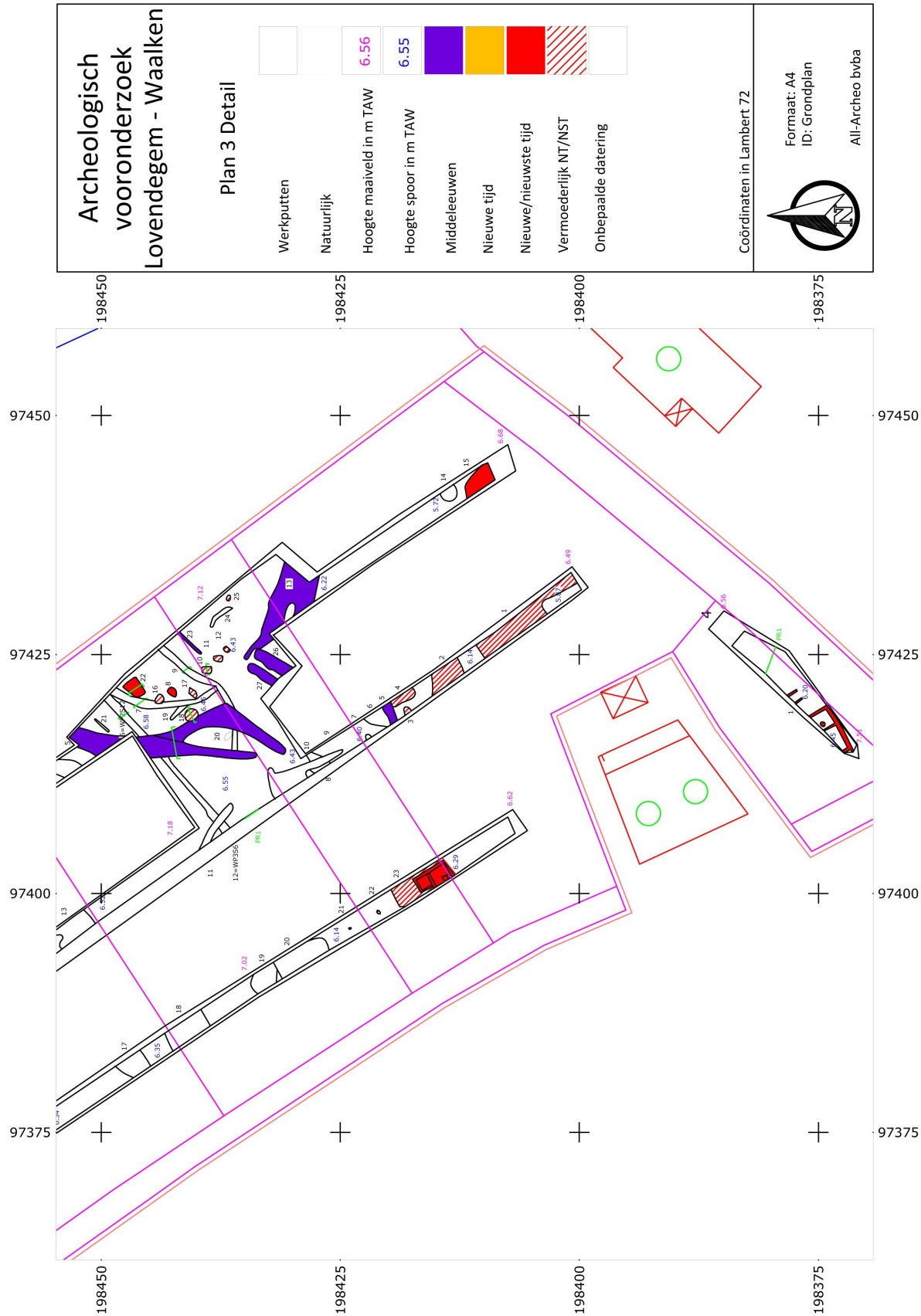

Fig. 28: Detail zuidelijke deel terrein

Besluit greppels

Op het terrein werd een groot aantal greppels aangetroffen. Een belangrijk deel hiervan lijkt vooral een functie gehad te hebben als perceelsgrens en dateert uit de nieuwe of nieuwste tijd. Er werden echter ook enkele greppels aangetroffen die dateren uit de middeleeuwen. Ze lijken de periferie van een omgracht areaal te omvatten, mogelijk van een woonzone.

In de regio worden veel sites uit de volle middeleeuwen gekenmerkt door de aanwezigheid van complexe grachtsystemen, die de woonzone al dan niet volledig omringen. Omgrachtingen lijken vooral een symbolische betekenis gehad te hebben. Door zich te omringen met grachten, gingen men over tot een symbolische toe-eigening van ruimte.⁹ Te Evergem – Koolstraat werden twee middeleeuwse hoofdgebouwen aangetroffen, waarvan één (gebouw 11) omringd door een greppelsysteem. Het gebouw zou te dateren zijn in de tweede helft van de 11de eeuw tot het midden van de 12de eeuw.¹⁰

Fig. 29: Siteplan van Evergem - Koolstraat met de middeleeuwse sporen in het groen (De Logi et al 2009: Fig. 196)

Te Evergem – Ralingen/Schoonstraat werden vijf middeleeuwse gebouwplattegronden aangetroffen, evenals een grachtencomplex. Ze zijn te beschouwen als de afbakening van verschillende middeleeuwse erven. Hierbinnen bevindt zich telkens een gebouwplattegrond.¹¹

⁹ Hollevoet 1994 : 215-216

¹⁰ De Logi et al 2009: 145-146.

¹¹ Van De Vijver et al 2009: 34.

Fig. 30: Grondplan Evergem – Ralingen/Schoonstraat (Van De Vijver et al. 2009: 24, fig. 6)

In 2013 werd in Oostakker een opgraving aan de Wolfputstraat-Gentstraat uitgevoerd. Hierbij werden in het noordwesten van het terrein bewoningssporen uit de volle tot late middeleeuwen aangetroffen. Het gaat om een huisplattegrond en greppels. Er konden twee greppelsystemen onderscheiden worden. Algemeen plaatsen de vondsten de greppels uit de eerste fase in de volle middeleeuwen en de overgang naar de late middeleeuwen, tussen de tweede helft van de 11de eeuw en de 13de eeuw. De greppels uit de tweede fase dateren uit de late middeleeuwen, vooral uit de 15de eeuw.¹²

¹² Derieuw/Reyns in voorbereiding

Fig. 31: De twee middeleeuwse greppelsystemen van Oostakker – Wolfputstraat, magenta: overgang volle naar late middeleeuwen, blauw: late middeleeuwen (Derieuw/Reyns in voorbereiding)

Fig. 32: WP1S6

Fig. 33: WP1S7

Kuilen

Kuilen werden in twee soorten aangetroffen.

Grote kuilen

Eenzijds zijn er de kuilen met een homogene grijze vulling en een onregelmatige vorm, zoals WP1S4 en WP1S7. Vondstmateriaal uit WP1S4 omvat een randfragment gedraaid grijs aardewerk van een kom (type L113A), uit de 15de tot het midden van de 16de eeuw.¹³ Hierdoor lijken de kuilen geplaatst te kunnen worden op het einde van de late middeleeuwen tot de nieuwe tijd.

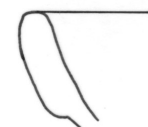

Fig. 34: Vondst uit WP1S4

¹³ De Groote 2008

WP1S6 is een kuil met een homogene donkergrijze vulling, die WP1S5 en WP1S7 oversnijdt. In de vulling bevond zich een metalen plaat met witte achtergrond en rode letters. Het spoor is te dateren in de nieuwste tijd.

Kleinere kuilen

Anderzijds zijn er kleinere kuilen met een homogene bruine vulling. Ze hebben een rechthoekige tot ovale vorm en zijn uitsluitend te situeren ter hoogte van het kijkvenster in werkput 3. Aan de hand van een doorsnede bleek dat de kuilen jonger zijn dan de middeleeuwse greppels. Bovendien werd in de vulling van WP3S22 plastic aangetroffen, wat de kuilen dateert in de nieuwste tijd.

Interpretatie

De grote gelijkenissen tussen de vulling van de sporen en de aanwezige teelaarde, aanwezigheid van geroerde moederbodem, hun geringe diepte, de vondst van plastic in de vulling en de locatie van de sporen, doen vermoeden dat het kuilen betreft die gemaakt zijn bij het rooien van bomen en/of struikgewas.

Fig. 35: Doorsnede van WP3S10

Fig. 36: WP3S22

Fig. 37: Doorsnede van WP3S22

Fig. 38: WP3S18

Fig. 39: Doorsnede van WP3S18

Fig. 40: WP1S23, muurresten

Fig. 41: WP4S1

Muurresten

Aan de zijde van Waalken werden verder ook een aantal muurresten aangetroffen (WP1S23 en WP4S1). Het betreft bakstenen muren, die gevoegd zijn met zavel- en kalkmortel. De bakstenen hebben afmetingen van 23x10x4 cm wat WP1S23 betreft en 20x10x5 cm wat WP4S1 betreft. De muurresten maken deel uit van rechthoekige constructies met een beperkte omvang, die nog te zien zijn op de topografische kaart (zie 4.1.1 Topografie). Tot slot kan nog vermeld worden dat in een van de twee ruimtes die gevormd worden door WP1S23 zich nog een vloer bevindt. Het is een bakstenen vloer (formaat bakstenen zelfde als van de muren) die bepleisterd is met kalkmortel.

6 Waardering, evaluatie van de geplande ingreep: effecten, en advies

Een aantal vragen diende in het bijzonder beantwoord te worden:

- zijn er sporen aanwezig?
 - Op het terrein werd een hoge concentratie sporen aangetroffen.
- zijn de sporen natuurlijk of antropogeen?
 - De overgrote meerderheid van de sporen is antropogeen van oorsprong en heeft te maken met de vochtige eigenschappen van de bodem en de afvoer van overtollig water. Het betreft hoofdzakelijk greppels en kuilen.
- in hoeverre is de bodemopbouw intact?
 - De aangetroffen bodemopbouw lijkt intact. Hierop lijkt de aanwezigheid van een A1- en een oudere A2-horizont te wijzen. Er werden geen sporen aangetroffen van erosie of het nivelleren van het terrein.
- wat is de implicatie voor de bewaringstoestand van de sporen?
 - Ook de bewaringstoestand van de sporen lijkt goed. Hierop wijst het grote aantal aanwezige sporen, maar ook hun geregistreerde diepgang.
- maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren?
 - Enkel op vlak van greppels en muurresten kan gesproken worden van structuren. De greppels die het middeleeuws erf omsluiten lijken deel uit te maken van één archeologische structuur, waarvan de periferie aangesneden werd. Er zijn geen indicaties voor de aanwezigheid van plattegronden of relevante contexten binnen de greppelstructuur, ter hoogte van het plangebied. De brede greppels maken mogelijk deel uit van een post-middeleeuwse structuur, die vermoedelijk te beschouwen zijn als perceelsgreppels.
- behoren de sporen tot één of meerdere periodes?
 - De vondsten tonen aan dat de sporen behoren tot meerdere periodes. Enerzijds zijn er middeleeuwse greppelstructuren en anderzijds sporen uit de nieuwe en nieuwste tijd.
 - Ook de greppels ter hoogte van het middeleeuwse erf vertonen op het eerste zicht meerdere fasen.
- kan op basis van het sporenbestand in de proefsleuven een uitspraak worden gedaan over de aard en omvang van de occupatie? En zijn er indicaties (greppels, grachten, lineaire paalzettings,...) die kunnen wijzen op een inrichting van een erf/nederzetting?
 - Ter hoogte van het plangebied werden enkel bewoningssporen aangetroffen:
 - Deze omvatten muurresten ter hoogte van Waalken, die dateren uit de nieuwste tijd.
 - Een tweede groep van bewoningssporen zijn de greppels, die geïnterpreteerd kunnen worden als erfafbakening.
 - Andere bewoningssporen bestaan uit greppels die mogelijk deel uitmaken van de periferie van een erf uit de overgang van de volle naar de late middeleeuwen, dat zich naar het perceel ten oosten van het onderzoeksgebied uitstrekt. Het betreft mogelijk een omwalde site, maar er werden geen gerelateerde bewoningssporen vastgesteld.
- zijn er indicaties voor aanwezigheid van funeraire contexten?
 - Er zijn geen aanwijzingen voor funeraire contexten
- kunnen de sporen gelinkt worden aan nabijgelegen archeologische vindplaatsen?
 - Ter hoogte van CAI 970811 werd onder meer aardewerk aangetroffen uit de volle middeleeuwen, dat lijkt aan te sluiten bij de vondsten van het onderzoek aan Waalken. Andere vondsten uit de late middeleeuwen en nieuwe tijd lijken niet onmiddellijk gerelateerd te kunnen worden aan de vondsten op het terrein aan Waalken.

- welke zone komt in aanmerking voor een eventueel vervolgonderzoek? Wat is de verwachte spoordensiteit?
 - De middeleeuwse omgrachting doet denken aan andere gekende vindplaatsen in de regio, zoals te Evergem – Koolstraat, Evergem – Ralingen/Schoonstraat, Oostakker – Wolfputstraat en Kortrijk/Harelbeke – Evolis.
 - Op basis van het gevoerde onderzoek werden de aanwezige archeologische resten voldoende in kaart gebracht. Het onderzoek toonde de aanwezigheid van de periferie van een middeleeuws erf aan. Er werden echter geen gerelateerde (bewonings)structuren aangetroffen, waardoor de informatiewaarde van de site groter zou zijn. Daarom wordt verwacht dat een bijkomend onderzoek van deze zone slechts in beperkte mate nieuwe informatie kan aanleveren.
 - Voor het volledige terrein wordt de vrijgave geadviseerd.
- welke onderzoeksvragen en aandachtspunten kunnen geformuleerd worden in functie van een eventueel vervolgonderzoek?
 - Geen, zie hoger

7 Bibliografie

7.1 Publicaties

De Groote, K., 2008: Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen. Techniek, typologie, chronologie en evolutie van het gebruiksgoed in de regio Oudenaarde in de volle en late middeleeuwen (10de-16de eeuw), (*Relicta Monografieën. Archeologie, Monumenten- en Landschapsonderzoek in Vlaanderen* 1), Brussel.

De Logi, A./J. Deconynck/N. Vanholme/S. Reniere, 2009: Archeologisch onderzoek Evergem – Koolstraat. 1 oktober 2008 tot 10 juni 2009, (*KLAD-rapport* 15), Aalter.

Derieuw, M./N. Reyns, in voorbereiding: Archeologische opgraving Oostakker – Wolfputstraat-Gentstraat, (*Rapporten All-Archeo boba* 157), Bornem.

Hollevoet, Y., 1994: Opgraven in 't Zwarte Gat. Een landelijke bewoningskern uit de volle middeleeuwen te Oostkamp (prov. West-Vlaanderen), *Archeologie in Vlaanderen*, 205-217.

Parmentier F., 1988/1989: *Archeologisch onderzoek in de gemeente Lovendegem: prospectie - analyse - synthese*. onuitgegeven licentiaatsverhandeling, Gent.

Van De Vijver, M./K. Keppens/E. Schynkel/S. Dalle, 2009: Archeologisch onderzoek Evergem – Ralingen/Schoonstraat. 23 februari tot 26 juni 2009, (*KLAD-rapport* 14), Aalter.

Vanoverbeke, R./S. De Cleer/N. Krekelbergh/S. Sadones, in voorbereiding: Archeologische prospectie met ingreep in de bodem Lovendegem Verkortingsweg, *BAAC Vlaanderen Rapport* 74, Gent.

7.2 Websites

Agentschap voor geografische informatie Vlaanderen (2013)
<http://geo-vlaanderen.agiv.be/>

Centrale Archeologische Inventaris (2013)
<http://cai.erfgoed.net/cai/index.php>

Databank ondergrond Vlaanderen (2013)
<http://dov.vlaanderen.be>

GIS Oost-Vlaanderen, Geografisch informatiesysteem – Provincie Oost-Vlaanderen (2013)
<http://www.gisoost.be/atlasbw/>

Nationaal geografisch instituut (2013)
<http://www.ngi.be>

8 Bijlagen

8.1 Lijst van afkortingen

CAI	Centrale Archeologische Inventaris
TAW	Tweede Algemene Waterpassing
DHM	Digitaal hoogtemodel

8.2 Glossarium

Ex situ	Tegenovergestelde van in situ.
Hydrografie	Beschrijving van de fysische eigenschappen van waterlichamen en het aangrenzende land.
In situ	Term gebruikt voor de aanduiding van archeologische resten die in dezelfde toestand worden teruggevonden als ze in het verleden door de mens zijn achtergelaten.
Off-site	Sporen die niet onmiddellijk aan een site kunnen toegewezen worden.
Onderzoeksgebied	Deel van het plangebied dat onderworpen is aan een archeologisch (voor)onderzoek.
Plangebied	Het terrein waarop een bodemverstorende activiteit wordt gepland of uitgevoerd.
Spijker	Bijgebouw dat dienst doet als opslagplaats.

8.3 Archeologische periodes

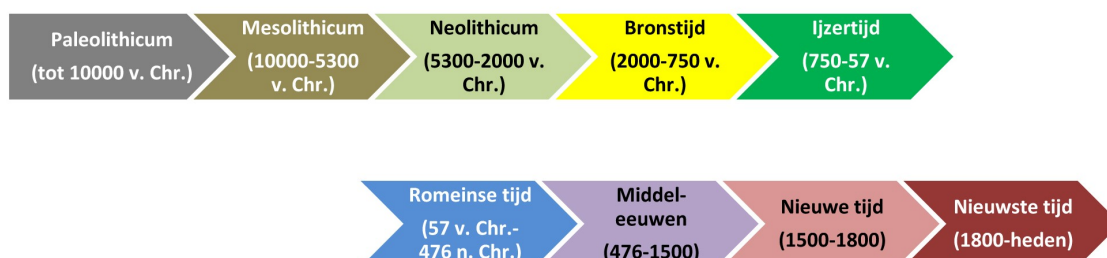

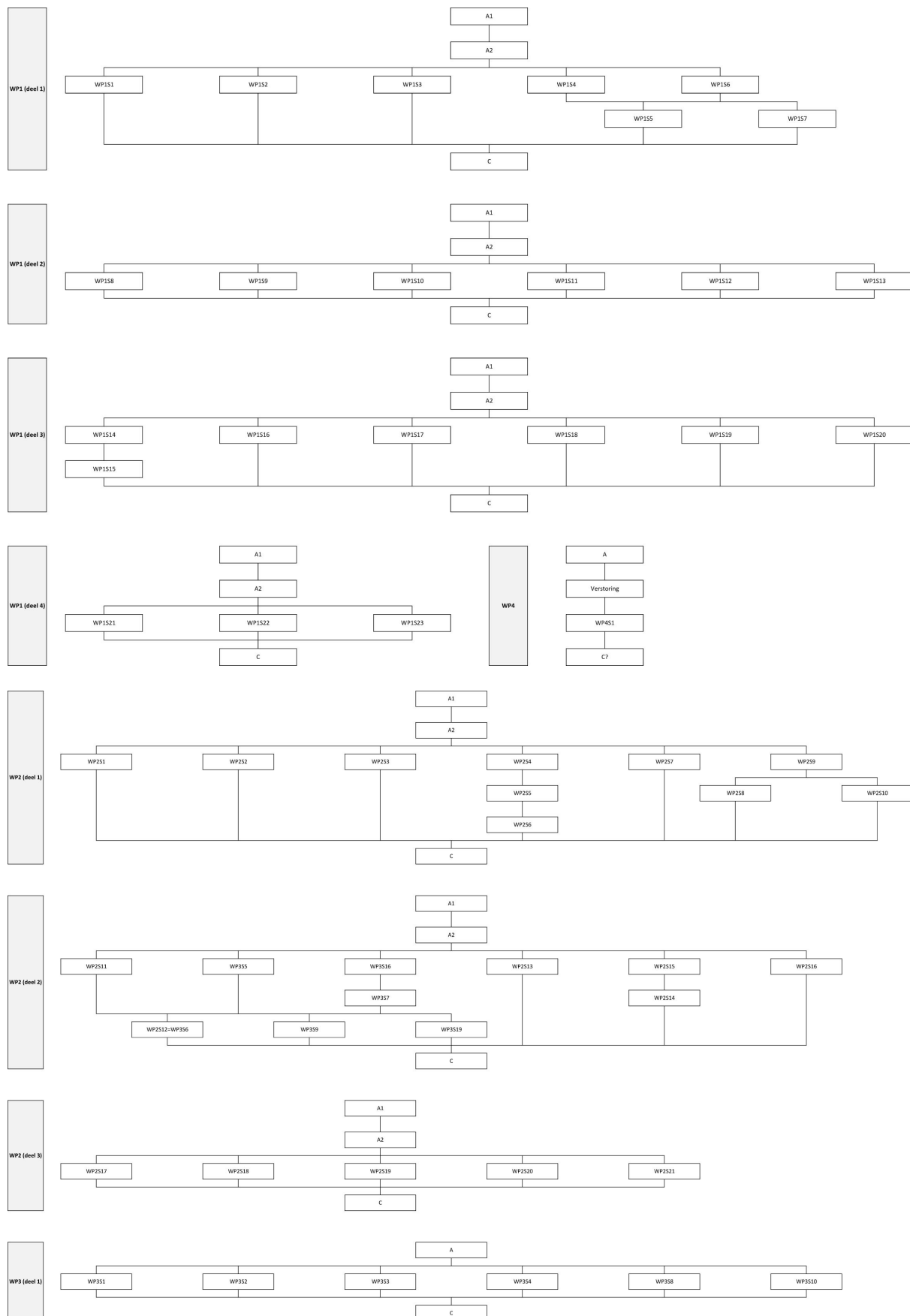
Fig. 42: Archeologische periodes

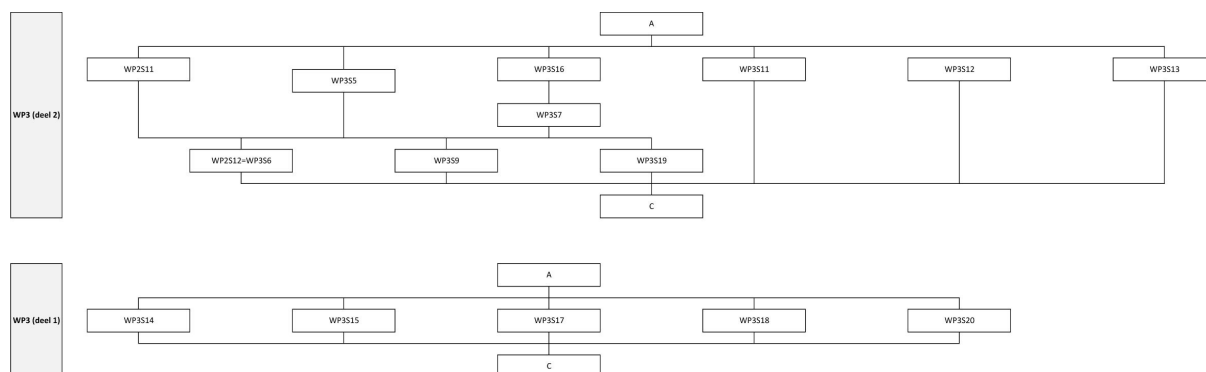
8.4 Plannen en tekeningen

- Plan 1: Situering
- Plan 2: Detail
- Plan 3: Detail
- Plan 4: Situering op Atlas der Buurtwegen

Tekening 1: Profiel- en coupetekeningen

8.5 Harrismatrix

8.6 Vondstenlijst

Vondstnr.	Locatie		Inzamelingswijze	Aardewerk	Plastic
	Werkput	Context		Vaatwerk	
V001	1	4	Vlak	1	
V002	2	5	Vlak	12	
V003	2	21	Vlak	3	
V004+V007	3	13	Vlak	3	
V005	3	15	Vlak	1	
V006+V008	3	5	Vlak	3	
V009	3	8	Vlak	1	
V010	3	22	Vlak		1
V011	3	23	Vlak	1	
V012	3	26	Vlak	6	
V013	3	27	Vlak	1	

8.7 Sporenlijst

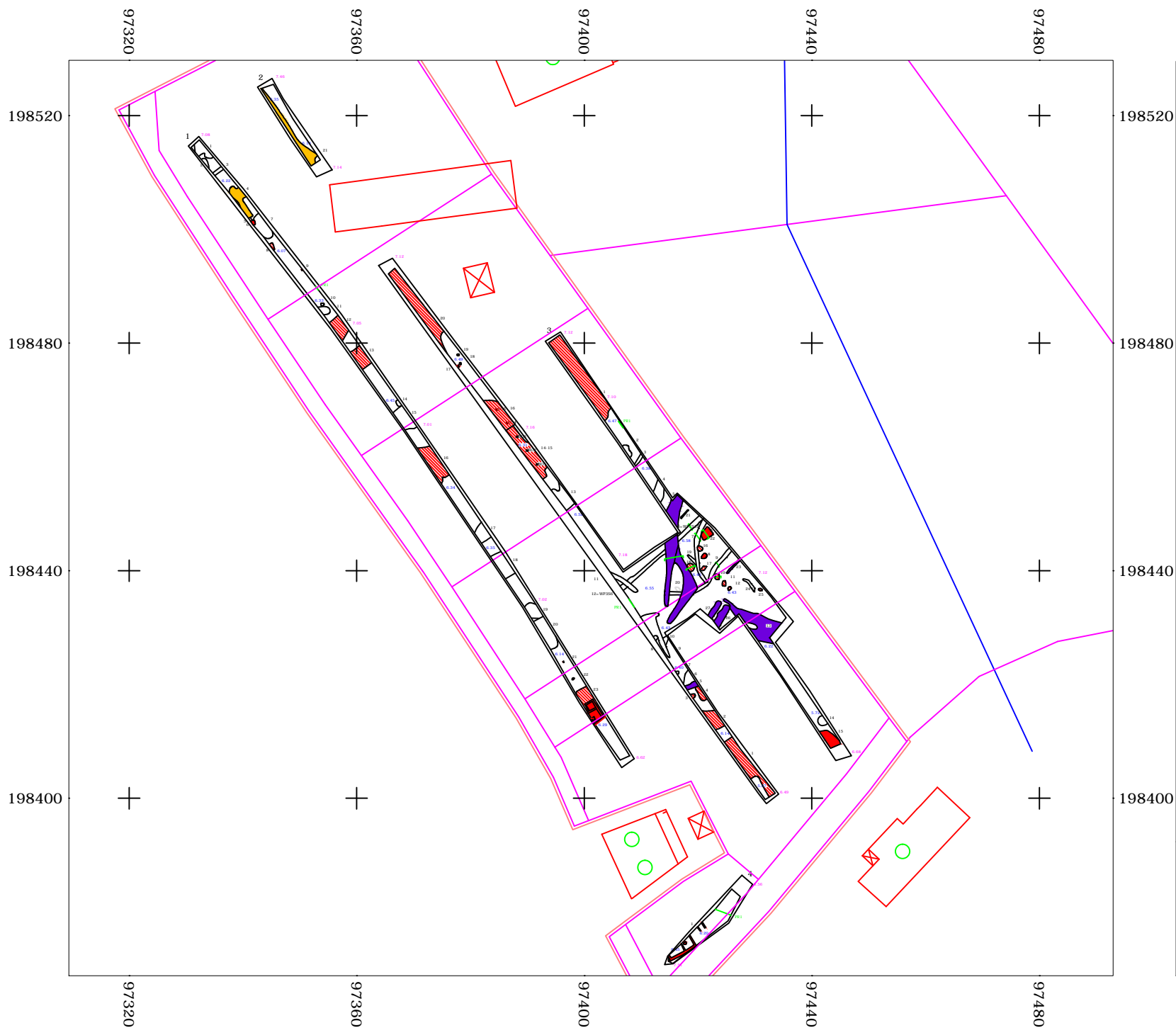
Werkput	Spoor	Kleur			Vorm	Interpretatie
		Donker/ licht	Hoofdkleur	Bijkleur		
1	1	donker	grijs	bruin	onregelmatig	gracht/kuil
1	2	donker	grijs	bruin	onregelmatig	gracht/kuil
1	3	licht	grijs	geel	langwerpig	gracht/kuil
1	4	donker	grijs	bruin	langwerpig	gracht
1	5	licht	grijs	geel	rechthoekig	kuil
1	6	donker	zwart	bruin	rond	kuil
1	7	donker	grijs	bruin	onregelmatig	gracht/kuil
1	8	donker	grijs	zwart	rechthoekig	kuil
1	9	donker	grijs	zwart	rechthoekig	paalspoor
1	10	donker	grijs		rond	kuil
1	11	donker	grijs		langwerpig	gracht
1	12	donker	grijs	bruin	langwerpig	gracht
1	13	donker	grijs	bruin	langwerpig	gracht

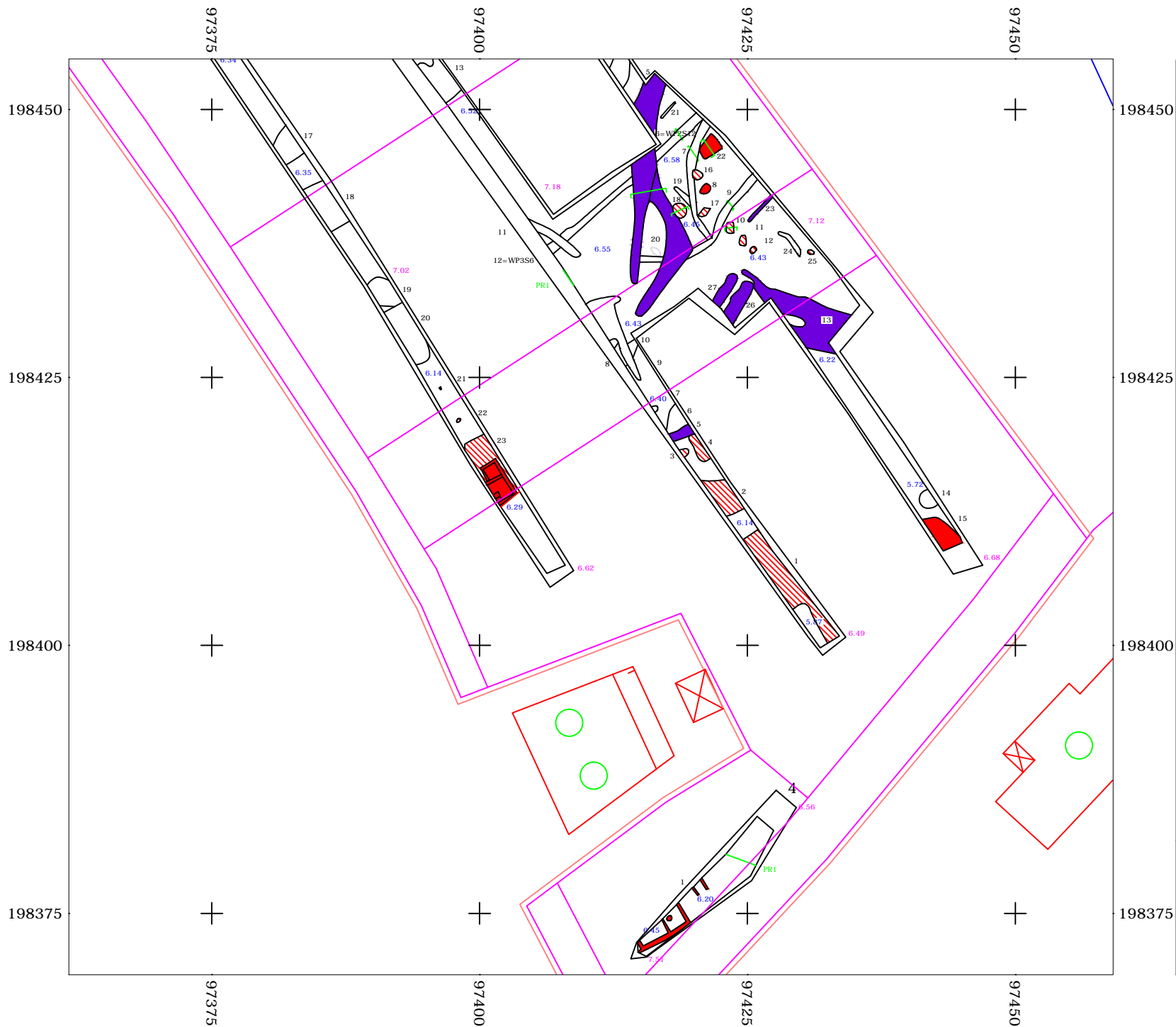
Werkput	Spoor	Kleur			Vorm	Interpretatie
		Donker/ licht	Hoofdkleur	Bijkleur		
1	14	donker	grijs		langwerpig	gracht
1	15	donker	grijs		langwerpig	gracht
1	16		grijs	zwart	langwerpig	gracht
1	17	donker	bruin	grijs	langwerpig	gracht
1	18	licht	grijs	bruin	langwerpig	gracht
1	19	donker	bruin		langwerpig	gracht
1	20	licht	grijs	bruin	langwerpig	gracht
1	21	donker	bruin		vierkant	paalspoor
1	22	donker	bruin		ovaal	paalspoor
1	23	donker	bruin	zwart	langwerpig	verstoring+m uur+vloer
2	1	donker	bruin	zwart	onregelmatig	gracht
2	2	donker	bruin	grijs	langwerpig	gracht
2	3	donker	bruin		langwerpig	kuil
2	4	donker	zwart	bruin	onregelmatig	verstoring
2	5	donker	zwart	geel	langwerpig	greppel
2	6	donker	bruin	grijs	langwerpig	greppel
2	7	donker	bruin		rechthoekig	kuil
2	8	donker	bruin		rechthoekig	kuil
2	9	donker	bruin	grijs	langwerpig	gracht
2	10	donker	bruin	grijs	langwerpig	gracht
2	11	donker	zwart		langwerpig	kuil
2	12	donker	bruin		langwerpig	greppel
2	13	donker	zwart	geel	langwerpig	greppel
2	14	donker	grijs	bruin	onregelmatig	gracht
2	15	donker	bruin		onregelmatig	gracht
2	16	donker	bruin	grijs	langwerpig	gracht
2	17	donker	bruin	geel	ovaal	paalspoor
2	18	donker	grijs	geel	ovaal	paalspoor/k uil
2	19	licht	grijs	geel	rechthoekig	paalspoor/k uil
2	20	donker	bruin		onregelmatig	gracht
2	21	donker	bruin	grijs	onregelmatig	gracht
3	1	donker	bruin		onregelmatig	gracht
3	2	donker	grijs	bruin	langwerpig	kuil
3	3	donker	grijs	bruin	onregelmatig	greppel
3	4	donker	grijs	zwart	onregelmatig	gracht
3	5	donker	grijs	zwart	onregelmatig	gracht
3	6	donker	grijs	zwart	onregelmatig	greppel
3	7	donker	grijs	zwart	onregelmatig	greppel
3	8	donker	grijs		ovaal	kuil
3	9	donker	grijs	zwart	onregelmatig	greppel
3	10	donker	grijs		onregelmatig	kuil
3	11	donker	grijs		rechthoekig	kuil
3	12	donker	grijs		ovaal	kuil
3	13	donker	bruin	grijs	onregelmatig	gracht

Werkput	Spoor	Kleur			Vorm	Interpretatie
		Donker/ licht	Hoofdkleur	Bijkleur		
3	14	donker	bruin		rond	kuil
3	15	donker	grijs	bruin	onregelmatig	gtacht
3	16	donker	bruin	geel	rond	kuil
3	17	donker	bruin	geel	rond	kuil
3	18	donker	bruin	geel	rond	kuil
3	19	donker	bruin	zwart	langwerpig	gtreppel
3	20	donker	bruin	geel	rond	kuil
3	21	donker	grijs		langwerpig	greppel
3	22		bruin		rechthoekig	kuil
3	23	donker	grijs		langwerpig	greppel
3	24	donker	grijs		langwerpig	greppel
3	25		bruin		rechthoekig	kuil
3	26	donker	bruin	grijs	onregelmatig	gracht
3	27	donker	bruin	grijs	onregelmatig	gracht
4	1	donker	bruin		onregelmatig	muurresten

8.8 CD-rom

Inventarislijsten van het gerecupereerde vondstenmateriaal, van de sporen met beschrijving, van alle tekeningen en van alle foto's zijn digitaal beschikbaar. Dit is tevens het geval voor het dagboek, de foto's, de plannen en tekeningen.

Archeologisch vooronderzoek Lovendegem - Waalken

Plan 3 Detail

Werkputten

Natuurlijk

Hoogte maaiveld in m TAW

Hoogte spoor in m TAW

Middeleeuwen

Nieuwe tijd

Nieuwe/nieuwste tijd

Vermoederlijk NT/NST

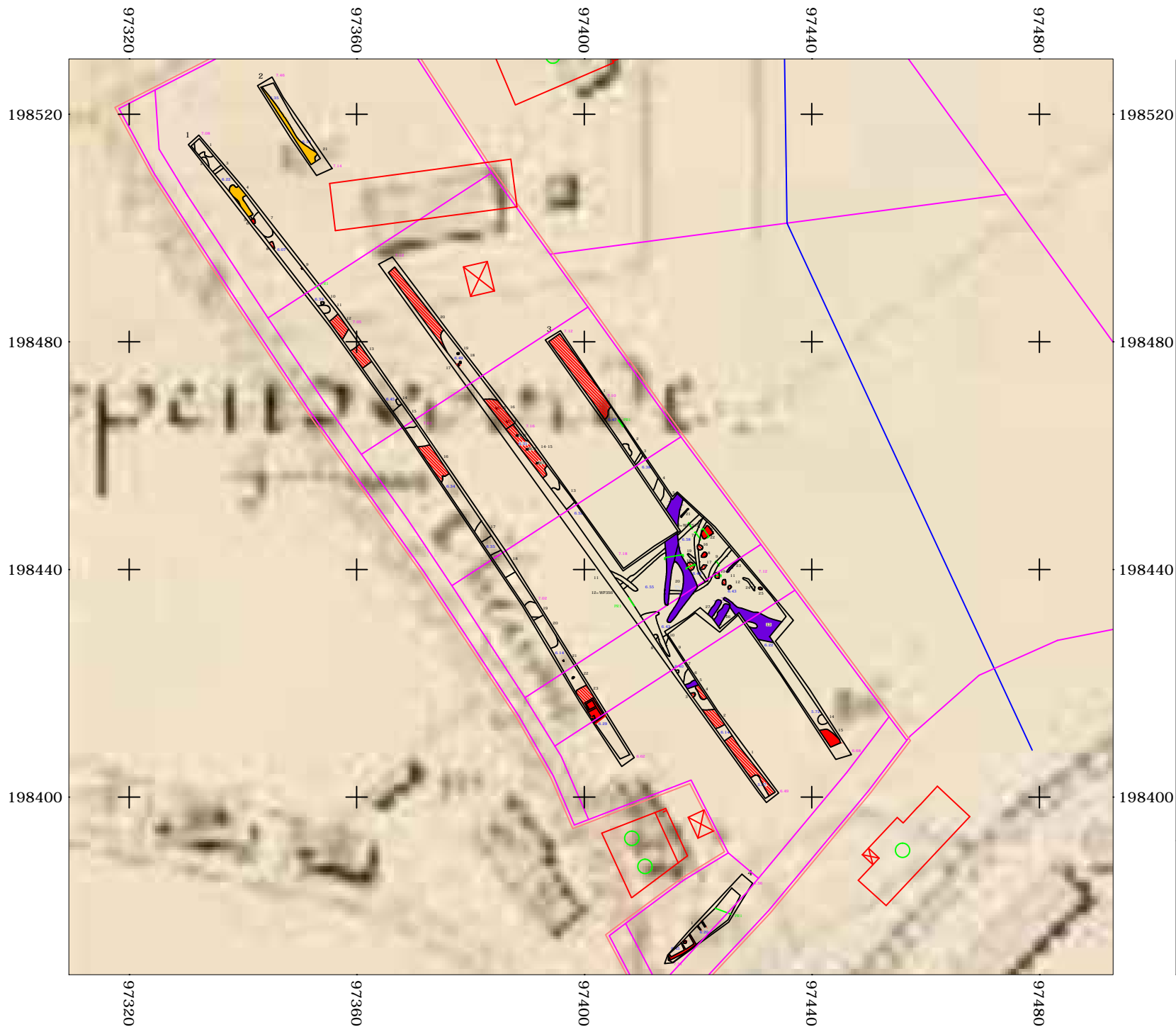
Onbepaalde datering

Coördinaten in Lambert 72

Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

Archeologisch vooronderzoek Lovendegem - Waalken

Plan 4 Atlas der Buurtwegen

Werkputten	
Natuurlijk	
Hoogte maaiveld in m TAW	6.56
Hoogte spoor in m TAW	6.55
Middeleeuwen	
Nieuwe tijd	
Nieuwe/nieuwste tijd	
Vermoederlijk NT/NST	
Onbepaalde datering	

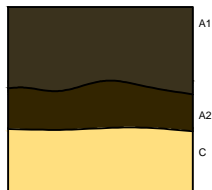
Coördinaten in Lambert 72

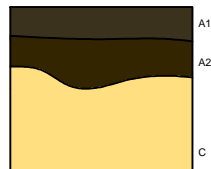
Formaat: A4
ID: Grondplan

All-Archeo bvba

WP1PR1

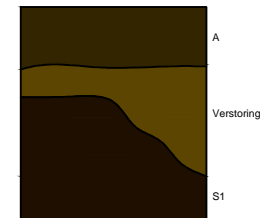
WP2PR1

WP3PR1

WP4PR1

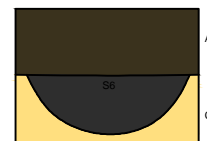
WP3S4

S5

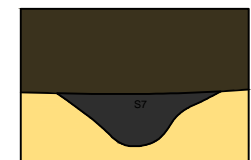

1m

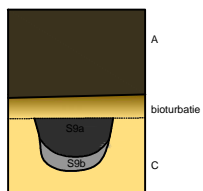
WP3S6

WP3S7

WP3S9

WP3S10

WP3S5 S18

WP3S7 S22

WP2BO1

WP2BO2

WP2BO3

WP2BO4

WP2BO5

Archeologisch vooronderzoek

Lovendegem - Waalken

Formaat: A4

ID: Profiel- en coupetekeningen 1